

- viii. 4348 - 184/35-36 - 1936. III. 6. - vegyes - egyhangú;
" 4476 - 312/35-36 - " vi. 3. - kételes - egyhangú;
ix. 4636 - 38/36-37. - " ix. 30 - köztárs. - szts.

Debrecen, Hajdu m. 1914. vi. 5. ref.

Avatási átirat: M. /1936-37. jly.

Rep: 1936. x. 2.

AL... NYELVI TUDOMÁNYI EGYSÉG
 JOG... TUDOMÁNYI KARA.

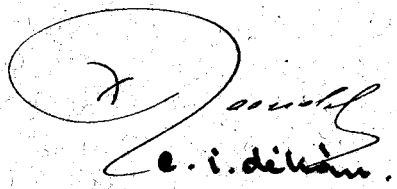
ÉVI: 1936 JUN 22.

1081

1935 - 1936

Mialatta kiadatik:
 dr. Bacsó Jenő
 " Kovács Andor
 professor munkái.

Debrecen 1936. június 23.

 e. i. dékány.

T a n u l m á n y
a magyar polgári törvénykezés fejlődéséről különös
figyelemmel a magyar bíróságok szervezetére és per-
orvoslatokra.
/ Polgári mint büntető jogban/

D o k t o r i é r t e k e z é s .

Elfogadom!

M. 1936 jún. 24

[Handwritten signature]

Készítette:

Varga Imre.

Elfogadom
Kut.

[Handwritten signature]

Debrecen 1936 június hó 22 napján.

A 2065

Források:

Dr Bacsó Jenő : A polgári perrendtartás tankönyve.

Dr Kovács Andor: Büntető törvénykezési jogunk a leg-
ujabb időkben. Debrecen 1926.

Dr Kovács Andor: Észrevételek az 1930 évi 34 tc-
büntető jogi rendelkezéseihez.

Werbőczy István: Tripartitum opus iuris cosuetudina-
rii inclyti regni Hungariae.

Hajnik Imre: A magyar bírósági szervezet és per-
jog az Árpád és vegyesházi királyok
alatt.

Bónis György: A bírósági szervezet megújítása III.
Károly korában /Sistematica Commissio/

Dr Kovács Marcell: Polgári perrendtartás.

Suhajda János: Magyar polgári törvénykezési rend-
tartás.

Dr Ragály Lajos: Új sommás eljárásról szóló kézikönyv.

Dr Mendelényi L. A pereroslatok és a felsőbb bíróságok
előtti eljárás.

T a n u l m á n y .

---

a magyar polgári törvénykezés fejlődéséről különös figyelemmel a magyar bíróságok szervezetére és a perorvoslatokra.

Tanulmányom Nagy Ferencz egyik mondásával kezdem "jó tudom, hogy a tudományok terén általában és a jogtudományban különösen milyen kivételes az abszolút érték, mily kevés az, amit az egyes hozzáad ahhoz, amit mások előtte már elvégeztek s a jog terén milyen kevés az állandóság" - s ha felavatásom alkalmából mégis a fenti tárgy felé fordítom tekintetem, szolgáljon magyarázatául ennek az, hogy az én tanulmányom sem akar új önálló munka lenni, ez az én tanulmányom keretét messze túlhaladná, de a debreceni Tisza István egyetem tudós tanáraitól való búcsuzásom alkalmából az egyetem küszöbéről még egyszer visszapillantva az iskolai évekre - amelyeknek mindenik tanuló olyan nehezen várja végét

s olyan nehezen hagyja el mikor elérte- nem lesz felesleges még egyszer foglalkozni azzal az anyaggal, amelyet tanulmányom címével választottam s amelyen végig menve a magyar élniakarás tüdőklő példája kell, hogy leszűrődjék e szerény tanulmány nyomán is s ha a tudományból a sivár jelenben Trianon szülte nyomoruságunkban mindennapi kenyerünket igénylő életpálya lett- az iskola padjaiból kikerülő jogászi fogásnak egy percre sem szabad megfelfedkezni arról, hogy a magyar anyagi és alaki jog ősi alkotmányunk talpköve, a magyar gondolkozásmód; a magyar karakter kifejezésre jut a mi jogászaink tudományos működésében s ezzel az életben is s ha tanulmányom szűkre szabott kerete miatt az itt-ott hiányossá válik, vagy abba éppen tévedés csuszott be s egyes sorokat az alábbi forrásmunkákból szószerint idézek- szolgáljon mentségemül munkám tanulmányt célzó jellege.

I.

Árpádházi királyaink alatt a jogsérelmek nem ritkán orvosoltatnak ugyan magán vagy vérbosszu útján, mégis már a most említett időkben is találko-zunk vitás kérdéseket eldöntő birákkal Gyulák és Harkákkal, akik felett áll, mint minden jog-nak a forrása maga a nemzet. A királysággal a birói hatalom a népről a királyra száll, aki az udvarában a királyi tanácsban, vagy a megyékben eljárva gyakorolta, Szent László a megyékbe birákat küld, Kálmán pedig rendeli, hogyha a ki-rály eljár is a megyékben-a nép pereit az őt kísérő megye birák intézzék és az ez elleni panaszokat pedig a nádorispán, az udvari bírás-kodás helyébe a zsinati törvényszékek lépnek , amelyek évente kétszer tavsszal és ősszel ülés-znek,-az 1222 évi arany bulla pedig törvény-nap tartását rendeli el, s kimondja, hogy senki perbehívás nélkül el ne marasztaltassék vala-mely hatalmas kedvéért, hanem csak ugy ha előbb

perbe hivatott és rendes uton törvényt láttak reá.Ma is alkotmányunk talpköve.Az arany-bulla rendelitovábbá,hogy a nádorispán minden emberk dolgában ítéljen különbség nélkül- aki országunkbéli,de a nemesek perét király hire nélkül el ne végezhesse s országunk bírāja-mig a Kurián leend-mindeneket ítélhessen és a kurián indult pert akárhol elvégezhesse s ha valaki a törvény rendén elmarasztaltatott,senki a hatalmasak közül meg ne oltalmazhassa azt.

Mátyás 1471-évi decretuma XII cikkelyében rendelit,hogy a király a per folyamatot ne akadályoztassa meg és hogy az ennek ellenére a per meggátlására kiadott parancsai meg nem tartandók,ezzel a magyar bíróságok függetlenségének és a királyi hatalom korlátozásának egyik alaptörvényét alkotta meg,amely a változott vbszonyok dacára lényegében ma is hatályban van. A XIX- cikkely rendelit,hogy itt az országban mindenki saját ren-

des birái előtt keresse a maga jogát, így aztán ha tet-
szik fellebbezés útján vigye Rómába. Az 1485 IX
cikkely szerint a nádor az ország legfőbb bírja^á
X. cikkely szerint a király távollétében annak
helytartója. Mátyás 1486 évi decretuma 17 cikké-
ben azt szögezi le, hogy a kötelezésekre nézve
ki mint kötelezte magát, a szerint kapjon törvény-
nyes perbehívás után, az első nyolcados törvény-
szakon törvényt és igazságot s erre a jelen dec-
retum erejénél fogva legyen kötelezve. A bánok
és ispánok ne merjenek bele avatkozni az Isten
egyházáiba, amelyek kegyurasága a királyra tartó-
zik és a királyi felség egyszerű panszra vagy
gonosz sugalmazásra a törvény útján kívül és a
fél meghallgatása nélkül bármely rendű és álá-
su ország lakosát se akadályozhassa valami mó-
don sem személyeire, sem birtokaira, sem bármely
más dolgaira nézve/alkotmányunk sarkallatos a-
lapelve./ A szentszéki helyettesek az ügyeket
a rendesbíró parancsára javadalmaik elvesztésé-

nek terhe alatt küldjék fel. Az 1498 évi 61 tc. pedig rendeli, hogy senkit se kényszerítsenek arra, hogy világi ügyekben egyházi bírók előtt feleljen/ma már megszűnt egyházi bíraskodás alapelve/.

II.

A fentiek szerint már körülbelül 500 év telt el Szent Istvántól számítva számos országgyűlés írott törvényeivel, királyi rendeletekkel, a kir. curia s más törvényszékek és a gyakorlat teremtette a nép jogi öntádatából fakadó szokásjogi szabályokkal, - amelyek mennél szétágazóbbak voltak, annál inkább érzett a szüksége annak, hogy a szétszórt jogelemek rendszerbe foglaltassanak, a köztük fennálló ellentétek, ellentmondások kiegyenlítésenk és hiányok pótolttassanak, irásba foglalás által mindenki részére hozzáférhetőkké váljanak, a könyvnyomtatás föltalálása előtt azonban a jogszabályok írott másolatokban nehezen voltak terjeszthetők, minélfogva nagy volt a bizonytalanság. A közszükséglet parancsolólag ki-

vánta az országgyűlési végzemények összegyűjtését, ami eredményezte a törvénytárt, s a szokás és a gyakorlatban élő jogot, aminek eredménye a Hármaskönyv. Albert király már 1439 évi 1 tc.-ben szükségesnek mondja a törvények és a szokások összegyűjtését, Mátyás király 1486 évi már említett nagy decretuma pedig a hazai jog irásba foglalásának és kiegészítésének első rendszeres műve s rendeli, hogy a rendetlenségek és visszaélések, amelyek elődei életében és ő alatta is a törvénykezésben elharapóztak-megszűnjenek, kiirtassanak s öröktörvény és írott jog gyanaánt megállapítja azokat a törvényeket és szabályokat, amelyek a Megváltó dicsőségére és az ország becsületére-üdvére-jólétére és nyugodalmára szükségesek, hogy azokat ezután- mint eddig történni szokott-senki ellenkező törvényekkel kénye kedve szerint meg ne változtassa. A szóban levő decretum mégsem volt olyan rendszeres munka, amelyre a bírák és ügyvédek minden esetben támaszkodhattak volna.

A politikai villongások és a törvénykezelés megbízhatatlansága folytán felek sokszor az erőszek fegyveréhez folyamodtak, mire a rendek az 1498 évi országos végzemény VI cikkében kimondották, hogy a régi szokások összeírassanak s amelyeket őfelsége s a főbirák észszerűeknek, törvényeseknek, nem visszaélés folytán becsuszottaknak és észszerűleneknek fognak ítélmi- azok szerint történjék a biráskodás.

Werbőczy István mester a királyi felség személyes jelenlétének helytartója- a királyhoz intézett ajánlatában maga is utal arra, hogy habár Magyarországnak nemzeti jogait bizonyos alakban és rendbe szedni s irásba foglalás által megvilágosítani nagyon nehéz, mert nálunk mind- eddig semmi sem létezett, ami akár eredetánél fogva tartósnak, akár szentesítés által állandósított- nak volna mondhatóhanem majdanam mindenik királyunknak akaratelhatározása szerint nem csak időszakonként, hanem kevés számú évek lefolyása

alatt is új meg új törvények és rendeletek keletkeztek, amelyek, minthogy egymástól különböznek, sőt egymással homlokegyenest ellenkeznek, nehezen foglalhatók össze egységes jogkönyvébe, mindaz ami akár perös ügyekben előfordul, akár törvénykezési eljárásban alkalmaztatik, emlékeztetben tartani emberi tehetsége meghaladóinak tünik fel, mégis - öfelsége parancsából megkísérli azt végrehajtani, merthaz az igazság eltávolíttatnék, mi egyebbek lesznek az országok mint nagy rabló tanyák, a törvények védének bennünket s megőrzi számunkra a legnagyobb békét és nyugalmat. II. U. László a szóban lévő nagy munkával Werbőczyt biztá meg, aki azt körülbelül 10 évi munka után 1514. október hó 18-án egybehívott országgyűléshez benyújtotta s már november 19-én a király Werbőczy munkáját örökidőkre érvényes törvény-jog- és szokás gyanánt elfogadja, megerősíti és megígéri, hogy a Hármaskönyvet hátyára iratva a megyéknek megküldi. A politikai

viszonyok miatt azonban a megküldés elmaradt, mert főnemességünk érdekeivel ellentétesnek tartotta azt az elvet, hogy Magyarországon a nemesi szabadság egy és ugyanaz s belőle nem illeti több a főpapokat és főnemeseket és kevesebb a köznemeseket s ilyen körülmények között Werbőczy 1517-ben saját maga adta ki könyvét. A bácsi országgyűlés 1518-ban el is rendeli, hogy a pörös ügyekben az összes megyék az ország most említett írott joga szerint ítéljenek, amely az ország minden megyéjének megküldetett. A mű órási fontosságát mutatja az, hogy azóta körülbelül 50 kiadást ért, a magyar törvényhozás arra folytonosan hivatkozik s 1868-ig bíróságaink szakadatlanul reá támaszkodnak. Werbőczy Hármaskönyve a bevezetésből és három részből áll. A bevezetésben szól az igazságról- a jogról- a törvényről- a törvény fajairól- a szokásról- a jó birónak tulajdonságairól- az igazságos biráskodásról tartozó némely dolgokról. Birónak nevezetik- mondja- aki a törvény kiszol-

gáztatásának tisztével bir. A törvénytétel vagy bírás-
kodás a törvényes jog megállapítása, a pör vitás
jogesetből keletkezik, megvitatása a bíraskodás,
befejezése ítélet, felperes aki a keresetet bead-
ja, alperes aki pörbe hivatik, tanuk illetve mel-
lette állók a bizonyágtévők. Az első részben
értekeznek a személyek állapotáról a második rész-
ben a nemes javak és egyéb ügyek végett indi-
tandó pöröknek folyásáról, végrehajtásáról és az
írántok hozandó ítéletek sor^airól. Végre munkája
harmadik részében azon törvénykezési ügyeknek
rendjéről és módjáról beszél, amelyek föllebbvitel
utján az ország összes vármegyéiből a királyi
ítélőszékre vitetnek s végül az sz. kir városok
törvényeiről pöreiről és az azokban voló bírás-
kodásról. Werbőczy "Tripartitum Opus iuris Consue-
tudinarii Incylyti Regni Hungariae" azaz nemes
Magyarország szokásos jogának Hármaskönyvét a
ma jogásza is élvezettel forgathatja, sokat ta-
nulhat belőle s ami minden kesztyén ember előtt

a szent biblia,ugyanaz kell hogy legyen minden magyar jogász előtt a Hármaskönyv.

III.

A XVI és XVII -században a bíróságok szervezete a legnagyobb zűrzavarra mutat,a régi önálló magyar állam birói szervezetével szemben idegen imperium törekvése,az avult egyes biráskodással szemben a társas biráskodás eszménye küzd.A mohácsi vész utáni zavar képe ott van lépten nyomon az igazságszolgáltatásban is.

A legfőbb biró a király,aki a birák és bíróságok felett áll,néha tényleg is működik,tanácsadó szerve a kancellária.A rendes biráskodást a központi és vidéki bíróságok végzik,az előbbinek rendes birái a nádor,aki elé tartoznak a renki-vüli ügyek,az országbiró hatásköre a magszakadási ügyekre és a Horvát-Szlavon országból felbezett perekre terjed,tagjai továbbá a kancellár-személynök- a tárnokmester- a horvát bán

a most említett rendesbirák működési köre a hétszemélyes tábla, a nemesek felsőbirósága, sokáig mint fellebbezési bíróság szerepelt az ország bármely lakosára nézve, amelytől további fellebbezésnek helye nincsen, legfeljebb panasznak a királyhoz.

A királyi tábla - élén a személynökkel tagjai egy főpap-egy főbíró- az alnádor-alországbíró négy ítélő mester-négy esküdt, az esztergomi érsek részéről két ülnök s a királyi ügyigazgató; a hétszemélyes és a királyi tábla joghatóságát a nagy octávákon-rövid octávákon- diétai és rendkívüli törvényszakokon gyakorolja. A nagy octávák a felsőrészek számára Eperjesen, az alsórészeknek pedig Pozsonyban 40 napig, aválóságban azonban igen ritkán tartatták, a rövid octávák pedig 15-20 -ig s csupán ügyeik tekintetében különböztek, az eljárások szempontjából azonban nem. Az országgyűlési törvényszakok az ország-

gyűlés alatt tartattak, a fellebbezési törvények pedig a megyéktől fellebbezett ügyek ellátására tartatott. A tárnoki szék a polgárok első fokú, a személynöki szék pedig a polgárok első fokú bírósága.

A vidéki bíróságok az ítélő mesterek, a megyei bíróságok a szent. székek, az uriszékek, végül a városi bíróságok az elájuk tartozó pereskedők szerint nemesi-jobbágy-polgári és közös forum. A nemesek vidéki bíróságai, az ítélő mesterek és megyei hatóságok, a városi bíróság a sz. kir. és kiváltságos városokban a bírók és esküdtek alkottak magistratus, a jobbágyok felett elsőfokon az uriszék, elsőfokon a megye ítélkezett, az uriszék elnöke a földes ur volt, a szent szék-forum spirituale nemesek, polgárok és jobbágyok ügyeiben ítélkezett saját egyházmegyéjükre kiterjedő illetékességgel.

Perbeli bizonyítékok Istenítéletek-próbabajvívás-eskü-tanuskodás-okiratok és a per

ítélettel- ennek végrehajtásával- peregyességgel vagy fogott bírák ítéletével is elintézhető volt. A felek egyességéből származó kötelmekre nézve jogorvoslat kizárásával ismeretes volt a választottbíráskodás, amely a rendes törvénykezési fórumok rossz működése miatt a bíráskodásnak kedvelt formája volt.

Perorvoslatokkal perjogunkban csak később találkozunk, az Árpád kori perjog az eljárás egész sulyát a felek saját tevékenységére és a formaszorúság szigorú betartására fektetvén, a felek perbeli mulasztásai és tévedések orvoslása elő nem fordulhatott, csak ha a bíró nem akart igazságot szolgáltatni, vagy nem az előszabott formák szerint járt el, lehetett az igazság kiszolgáltatásának megtagadása miatt a királyhoz fordulni, aki a bírót a curiába idézte s részére a fennforgó körülményekhez képest igazságot szolgáltatott. Róbert Károlytól fogva történt változtatások az orvoslások újabb módjait

tették kívánatosokká s ilyenek a perletétel. A hibásan kezdett pertégészen vagy részben le lehet tenni a szokott díj mellett, amely alsóbiróságnál három forint, királyi táblánál hat forint volt, két harmad része a bírónak, egy harmad része az alperesé volt s a célja az, hogy a hibát az újból kezdendő perben kilehessen igazítani. Néha patvarkodó is letette a pert, de csak addig tehetette, míg az ellenfél büntetését nem kérte s sokszor a perletételben alaptalanul emelt keresetet látván-felperest mint vakmerően perlekedőt keresete értékének kétszeresével is sujtották.

Az orvoslást további módja az ügyvédészó visszahuzása, a fél ugyanis személyesen tett nyilatkozatát nem vonhatta vissza, a prócátor szavát azonban ha azt magára nézve károsnak tartotta, visszavonhatta, ugyanezt birság ellenében megtehette maga a prócátor is, az indoka az volt, hogy az ügyvéd a maga helyén kifogásokat tenni

elmulasztotta, vagy olyan iratokat mellékelte amely fellebbezéseknek érthető volt. A visszahozott ügyvéd a pert újabb megbízás nélkül is folytathatta, de a már visszavont állításokat be nem iktathatta.

Orvoslás eszközölhető volt a tiltás által. Tiltakozás alatt értették a kirdetett ítélet kiadásának valamelyik peres fél részéről eltiltását, hogy a tiltakozó újabb okra hivatkozhasse és az ítélet megmásítását kieszközölhesse. A perben csupán e szócskát kell beírni "tiltja" s a tiltásnak okát kellett adni. Hasonló orvoslat volt az ellentállás célja a törvénytelen eljárásnak a megakadályozása és pedig végrehajtáskor botemléssel vagy a bírónak egyszerűen karjánál fogva kivezetésével, indoka rendszerint semmiség illetve az volt, hogy az ítéletben vagy a végrehajtásban lényeges hiba követtetett el vagy pl: illetéktelen bíró járt el.

Orvoslás módja volt a fellebbezés is bár a magyar perjog a fellebbezés intézményét sokáig

nem ismerte azt tartván, hogy mindenik bíróság a hozzá-
ja tartozó ügyekben véglegesen ítél és ítéletét
nyomban végre is hajtja, elítélt ügyet más bírósá-
g elé vinni bíróság terhe alatt tiltva volt .
A városi lakosoknak nem volt fellebbezési joguk,
a városi bíróságot rendelték a királyhoz, ha az
igazság kiszolgáltatásában hanyagságot tanusít-
ott, egyébként fellebbezni lehetett a szolgabi-
rótól vagy alispántól a megyei törvényszékre ,
innen vagy a kerületi táblától a királyi táblára
ezektől a hétszemélyes táblára, ur széktől a
megyei törvényszékre, önnét a curiára, ha pedig
a bíróság ellen a felek valamelyike érdekeltsé-
gi kifogást tett vagy az illetékes bíróság a bi-
ráskodásban akadályozva volt a király az ügy el-
intézésével más bíróságot bizhatott meg, s a pe-
reknek ilyen áttétele transmissio valóságos fel-
lebbezésé lett s e két kifejezés egymással vál-
takozott mióta a fellebbezés meghonosodott.

Perorvoslati mód az elűzés is, a végítélet végrehajtását ugyanis fegyveres ellenállással és a birói végrehajtó közegek elűzésével-repulsio- lehetett megakadályozni, s ha alapos volt a királytól perujtást vagy más orvoslást kaphatott s ereje abban állt, hogy a vesztes fél birtokba maradt s a per érdemében még egyszer kihallgatandó volt. A másodszori elűzést II U. László törvényei hűtlenség terhe alatt eltiltották.

Az elmulasztott ellenállást vagy visszahúzást végrehajtás után vissza-foglalással lehetett egy éven belül helyrehozni, aki egyszer már ellen állott és visszafoglalással élt az ellen karhatalmi végrehajtásnak volt helye.

A vesztes fél birtokon kívül újabb bizonyíték alapján perujtással élhetett. Lehetett előbb egyenesen utóbb kegyelemmel újítani. Az ítélet végrehajtásának felfüggesztése perujtás esetén letiltással történt, a patvarkodó

pedig aki a már egyszer jogérvényesen befejezett pert királyi kegyelem nélkül megújította személyében mint vagynában súlyosan büntetett.

A birói parancsok peren kívül vagy a per folyama vagy a végrehajtás alatt őfelsége nevében a m.kir. kancellária által s majd az ország rendes birái és ezek ítélő mesterei által adott ki, a törvényes parancsot a bíró elfogadni tartozott, de ha panasz valóttan volt félre tehetette, s ha valóttan előadással eszközöl ki parancsot, nyelvváltsággal és pénzbírsággal büntetett s ha ok nélkül emelt panaszt a bíróság ellen-négyszáz forintot tartozott fizetni a bevádolt tagnak.

A fentiek szerint az ország minden esetben és ügyben rendes és törvényes eljárási móddal rendelkezett, amelyttől még a király sem térhet el, mégis az igazságszolgáltatásban igen nagy a hiányosság, mert az említett bírósági szervezet vagy nem működik, vagy ha működik

abban nincs köszönet, még jobb ha marad a törvénykezés, a felsőbb bíróságok működését akadályozzák a szakadatlan háborúk, felkelések, trónüresedések, nincsen pénz a bírák fizetésére, a fiscus akadályozza az octávák megtartását, a kincstár perelhet, őtet nem perelheti senki. A bírákat a kényelem szeretet, lelkiismeretlenség jellemezte, úgyhogy még a jó akaratu nádor is tehetetlen volt a rosszul vagy sehogysen fizetett hanyagságával szemben. A nagy octávák ember életem át szünetelnek, egy-egy ügyben hetven év múlva történik döntés.

Az ítélő mesterek a felek érdekeire nem tekintenek, minden ügyet elintéznak, a pervesztesnek megtiltják a fellebbezést, s kiszállási költségük hatalmas összegekre rug, mert a bíró megvendégelendő volt, ennek méreteit a meghívó felperes szabta meg, de rendszerint alperes fizette. A felperes a nyeresség bizonyos százalékában az ítélőmesterrel előre megegyezett s

ha alperes akart lenni előbb elmakacsoltatta magát-
s azután perujitással élt s mostmár ő pénzelte
az ítélőmestert. A szegény nemes rendszerint
nem is nyert.

Az ítélőmesterekhez hasonlóan bírásokod-
tak az alispánok is, birságokat szedtek, meg-
akadályozták a peregyességet, hogy részesedésük-
től el ne essenek, nem csoda, hogy állandók voltak
a pánszok s az ítélőmestereket az igazság pesti-
séinek nevezték el.

A megyei bíróságok szintén cégéres bü-
nösöket bocsátanak el s ártatlanokat kivégez-
nek.

Ha városokban jogtudatlan kereskedők
és iparosok bírásokodnak, ítéletük ellen felleb-
bezésnek helye nincs, a szent székek csak a ká-
non jogot ismerik, a hazai jogot nem, az urí szé-
ken a földes ur jobbágyait ok nélkül bebörtö-
nözteti s mindebben segítő eszköz a perjog

a nem nemesnek perképesége nincsen, nemes ember ellen nem nemes nem tanuskodhatik. Az eljárás birói paranccsal indul, de követi azt az inhibitorium a tiltakozás s azután a felfüggesztés, minek eredménye a birói parancs lejáratása annyival inkább, mert a fentebb már elmondottak szerint bizonyos összeg lefizetése után a fél abbahagyhatta rosszul álló ügyét, perujtásnak azonban újra kezdhetette, az alaptalan perlekedőknek se szeri-sem száma. Gyakori eset, hogy az alsófoku bíróságok nem engedték meg a fellebbezést, mert a felsőbb bíróságok Isten tudja mikor intéznék el, ha pedig egyszer végrehajtásra kerül a sor, annak költsége a perhuzásban buzgón segédkező ügyvédek költségével együtt felülmulta a pertárgy értékét s a pervesztést teljesen tönkretette.

Az igazságszolgáltatás fenti módja az országot siralmas helyzetbe juttatta, bírászkodás helyett mindennapos az önbirászkodás-rab-

lás-fosztogatás, rosszhiszemű birtokfoglalások sőt gyilkosságok, mi miatt állandó a panasz Őfelségénél nem csak isteni megtorlásért, hanem gyors földi igazságszolgáltatásért is. Az 1600 és 1700 év közti viszonyok szorgalmazzák az igazságügyi reformokat. A bécsi udvar kezdeményezi, azonban nem magáért a reformokért, hanem azért mert alkotmányellenes intézkedéseiben rendszerint Werbőczy Tripartitumára történik hivatkozás. A rendek ellenállanak- Bécestől még igazságügyi reform sem kell, azután Eszterházy Pál nádor áll elő, információjába kezdeményezett kétszer ülésező guberniummal, amelytől a királyhoz lehetne fellebbezni, ezt a javaslatot veszi át a bécsi országrendezési bizottság Einrichtungs-werk c. munkájában, indoka, hogy a magyar Corpus iuris az első királyok óta más és más körülmények között létrejött törvényekkel van tele, s a benne levő ellentmondások folytán

csak az igazság kijátszására és a király károsodására
használhatók, ezért a Tripartitumot és a törvényeket
jól rendezett Corpus iuris-ba kell foglalni, úgy hogy az elavult articulusok kihagyassanak
és modernebb intézkedésekkel pótoltsanak. Kolonics három egyenő rangu felsőbiróságot
szervez Budán-Kassán és Zágrábban az összes közigazgatási és igazságszolgáltatási ügyekre
kiterjedő hatállyal, az ítélőmesterek biráskodásának megszüntetésével a perletétel- a perújítás,
megszakításával, az osztrák büntető eljárás bevezetésével. Az alkotmányra féltékeny rendek
előtt a most említett javaslat megbukására elegendő volt magának Kolonicsnak a neve, mert őt
még az igazság pestisének nevezett ítélőmestereknél is jobban gyűlölték. 1708 márc. 3-ra I. József hívja egybe az országgyűlést, lelkére
köti a jogszolgáltatás és törvénykezés menetének megszilárdítását, mert igazság nélkül nem
állhatnak fenn az országok. A rendek féltik

az alkotmánybiztosítékot képező elavult törvényeket is s József által célzott reformból sem lett semmi.

III. Károly uralkodása kezdetén azzal kezdi, hogy a magyarok iránt megbeszéléssel viseltetik, a magyarok nemes nemzettsége iránt bölcsőjétől fogva szeretetet érzett, s legfőbb vágya, hogy Magyarország mindennapos könnyeit letörölje s amit bárki meggondolatlanul tett örök feledésbe borítsa, a cseh kancellárnak is megírja, hogy több tapintattal kezelje a nemzetet, nehogy azt gondolják, hogy a németek elnyomják őket, azt is kéri, hogyha lehet a magyarokat alkalmazzák. A fentiek dacára akkora volt régi intézményekhez való ragaszkodás, hogy az annak nyomán készült javaslat is megbukott. Újabb megújabb javaslatok merülnek fel, a király szándéka az állandó bíróságok felállítására irányul, a tagok viszont a Tripartitumtól nem akarnak elállani, mert abban van a magyar jog teljes ereje. A javaslatok elké-

szítésével foglalkozó bizottság szembe helyezkedik a királlyal s a Tripartitum átdolgozását nagy többséggel elvetik s annak érontetlensége mellett szavaznak. Uj codex készítési kísérletek ezzel nem maradtak abban, ennek eredménye a bécsi sistema - Sistema Wienense- négy forumot javasolt, helytartói, nádori illetve hétszemélyes táblát- kir. ítélőtáblát-kerületi táblát és a megyei bíróságokat az urai székekkel életfogytiglan alkalmazott táblabírákkal, megfelelő fizetéssel. A bécsi sistema is elődeinek a sorsára jutott, mire Eszterházy kijelenti, hogy a király azt el nem ejti, a bizottsági tagoknak szinte a lélekzetük is elállt s feliratban kérték a király döntését. A leirat rövidesen meg is érkezett. A kiküldött bizottság két javaslatot dolgoz ki, az egyik az, Observaciones a rendek palotájában az anyagi jog számos tételét megújító kiváló javaslat Werbőczyhez kapcsoló megjegyzésekkel, a másik pedig a sistema, amely a magyar bírósági szervezet 1723 évi nagy

reformját készítette elő, századok óta nem foglalkoztak ilyen felkészültséggel és tudással a magyar igazságszolgáltatás helyzetével, úgyhogy a systematica commissio a mai bírósági rendszer alapjait rakta le. A király már tíz éve az állandó társas bíróságokban látta a magyar jogszolgáltatás tartatatlan helyzetének egyetlen orvosságát, felszólítja a rendeket újra a törvények érthető összefoglalására és az eljárási jog általános érvényű kidolgozására. Az országgyűlésen a javaslat felett erős vita folyik, Károly leiratokat intéz az országgyűléshez és iránytadó tagjaihoz, a rendeknek rosszalólag ír, a biztosoknak, az egyetértés érdekében, a primásnak- Csákynek és a bánnak dicséretleg, a nádornak és az országbírónak mérsékléssel, az Erdődy-eknek neheztelését adatja tudtára, Nádasdy püspököt dorgálásra Bécsbe hivatja s az illetékeseknek tudtára adatja, hogy megváltozhatatlan akarata az állandó királyi és kerületi táblák

felállítására. Az országgyűlés már 7 nap múlva március 20-án elfogadta, úgyhogy a király akarata pár nap alatt törvénnyé lett s a tíz éves küzdelem véget ért. Az 1723 évi törvények először adják a felső bíróságok átfogó szabályozását. Az 1723 évi 24 tc. felállítja a hétszemélyes táblát, a 25 tc. a királyi ítélő táblát, a 27 tc. a báni táblát, a 30 és 31 tc. a kerületi táblákat, a 33 tc. intézkedik az ellentállásról, a perújításról és a fellebbvitelről. A hétszemélyes tábla a tárnok mester vagy helyettese elnöke alatt öt főpapból, kilenc mágnásból-kilenc nemesből állott, érvényes ítélethezásra tizenegy bíró jelenléte szükséges volt, a hét személyes tábla az ország legfőbb ítélőszéke volt, egyetlen fellebbviteli bíróság, amelytől további fellebbvitelnek helye nem volt. A 1723 évi 25 tc. szerint négy kerületi tábla volt Nagyszombaton-Kőszegen- Eperjesen és Debrecenben, ahová Nagyváradról különösen mocsara fekvése miatt helyeztetett át. Valamennyi elsőfolya-

modásu bíróság: egy elnök és hat ülnökkel, úgy hogy i-
télelthezésra az elnökön kívül legalább két ülnök
szükséges.

Az új bírósági szervezet mindenesetre
óriási haladást jelentett, végrehajtásának azon-
ban sok akadályra lett, a bírók közül többen lemond-
tak, másokat kifogásoltak, 1724 augusztus 21-től
mikor a hétszemélyes és kerületi táblák működésü-
ket megkezdték a most említett törvények voltak
hatályban a 1868 évi 54 tc. megszüntető intézkedé-
sége. A fentiek szerint tény ugyan, hogy a bírói
szervezet nem működött teljesen tökéletesen s az
ügyvédek szőzaporitása s a bírák kényelmessége -
a tárgyalás lassúsága - a bíráknak hatalmas urak-
tól való függése miatt nagyon sok esetben az itél-
kezés sem volt tárgyilagossnak mondható s a király-
nak be is sugták, hogy a táblán befolyásolják s ki-
erőszakolják a szavazatokat s a felekkel a határo-
zatokat az ítélet előtt közlik s az ügyvédekkel
összejátszva egyes ügyek elintézését évekig el-

huzzák, így néhány évi szünet után az 1728/29 es országgyűlés által meghagyatott illetve foganatosított a törvénykezés átdolgozása, a hiányok novelláris uton pótolhattak s megmaradt a nemeseknek féltve őrzött több mint 200-éves Tripartituma s a 1728/29 évi országgyűlés a perjog átalakításával betetőzte a több mint egy század óta megszakítás nélkül szorgalmazott reformokat, úgyhogy 1764-ben maga a hétszemélyes tábla is tudatlanoknak bélyegezte azokat, akik az 1723-as törvény legmodernebb intézkedése után újabb reformokat akartak.

IV.

II József halála a magyaralkotmány diadalának s a nemzeti ujja ébredésének kezdete. II Lipót első teendője, hogy megerősíti bátyja azon rendelkezéseit, amellyel nemsokkal halála előtt önkényes ujtásait eltörölte, de ünnepélyesen ígéretet is tett, hogy mindenben az alkotmány értelmé-

ben fog eljárni. II József-re még jól emlékező nemzet megragadja az alkalmat s az 1791 évi 12 tc-ben ki- mondja, hogy a bíróságoknak a törvény által megállapított vagy megállapítandó rendje a királyi hatalom által meg nem változtatható, sem a törvényes ítéletek végrehajtása parancsuk által meg nem akadályozható, hanem a bíróságok az eddig alkotott vagy ezután alkotandó törvények és az ország bevett szokása szerint vallás különbég nélkül választandó bírák útján kötelesek eljárni. A nemzet alig lélekezik fel újabb- meg újabb háboruba sodródik, az igazságszolgáltatás rendjével nem ér reá foglalkozni. Alig egy ^{nehány} törvényes rendelkezést ismerünk ebből a korból, az 1790 évi 39 tc. -t a kir. curiának Pestre való áttételéről, az 1802 évi 20 tc-t és a 1836 évi 14 tc-t a nem nemesek perlekedési képességéről, az 1836 évi 16 tc-t a birói ítéleteknek okokkal leendő támogatásáról, az 1840 évi 22 és 25 tc-eket a csöduletről, a váltóótörvényke-

zésről, az 1844 évi 6 és 7 tc-t a váltó és csődeljárás módosításáról. A harcokban kifáradt nemzetre az absolutizmus borul, 1849 november 3-án kiadott az ideiglenes törvényszéki szervezet és perorvoslati rend Magyarországon- című rendelet, amely a perorvoslatokból csak a perújítást és fellebbevitelt hagyta meg s ezt újabb meg újabb rendeletek egészítették ki az osztrák ideiglenes perrendtartás szellemében. Az országbírói értekezlet a magyar bíróságokat visszaállítván- 1861 június 3-án a kir. kuria által is elfogadott ideiglenes törvénykezési szabályok léptek hatályba s foglalkoztak 86 §-ban a peres eljárással.

Az alkotmányos élet visszaállítása után az előbbi eljárási szabályokat az 1868 évi 54 tc váltotta fel "A magyar polgári törvénykezési rendtartásról". A peres eljárás most említett szabályozása ideiglenesnek készült." Nem szenved

kétségeⁿ- módja az 1868 éni május 6-iki jogügyi bizottsági jelentés-hogy az elmélet szempontjából sem az eredeti, sem az átalakított perrend nem felel meg teljesen a tudomány magasabb követelményeinek s ha a jogviszonyok a rendezettség azon magaslatán állának, amelyre némely állam szerencsésebb körülmények között már rég eljuttott, bizonyosan sem az egyik, sem a másik nem lát napvilágot jelen alakjában, azaz a javaslatot készítőik is tudatában voltak annak, hogy az nem felel meg teljesen a kor igényeinek, nagyjában utánczata volt az a bírák és ügyvédek által is jólismert osztrák ideiglenes perrendtartásnak, miután azonban nagyobb szabású reformra idő nem volt, a fenti rendtartás hibás rendszerével is elfogadásra talált.

Az 1868 évi 54 tc. szerint rendes bíróságok és pedig elsőfolyamodásuak városokban a városi bíró- avárosi törvényszék, megyében a szolgabíró és a megyei törvényszék. A Jászku és

hajdumegyvei kerületben és a szepesi kerületben a város-
bíró- a városi törvényszék s a kerületi törvény-
szék-, fellebbviteli bíróságok pedig a pesti és
marosvásárhelyi kir. ítélőtábla, harmadfokon
a m. kir. kuria, kivételes bíróságok az egyházi
urbéri- vásári- váltó -bánya- pénzügyi és ve-
gyes bíróságok s perorvoslatok az igazolás- a
fellebbezés- semmiségi panasz és a perujítás,
a legfelsőbb felügyelet az igazság-ügyminisz-
tert illette.

Az 1868 évi 54 tc. Az írásbeliségre és
a kötött bizonyítási rendszerre volt alapítva.
A rendes eljárásban mindenik félnek rendszerint
két perirat engedtetett, felperesnek a kereset és
válasz, alperesnek az ellen irat és viszonyválasz;
de ha az felperes feleni kíván a visszoválaszra,
mégeggy végiratot adhatott be, amelyre alperes-
nek joga volt ellenvégiratban felelni. A tör-
vényszéki pertárak a megmondhatóí, hogy miként
és meddig huzták el a felek a rendes eljárás

nyújtotta módon a pereket. Annj azonban bizonyos, hogy hatálybaléptét követő időben pañsz pañszt- tervezet- tervezetet ért s rövid pár év alatt törvény hozatott a birói hatalom gyakorlásáról/1869 4 tc./ Az 1870 évi 14 tc. az 1868 évi 54 tc. némely szakaszainak a módosításáról, a 15 tc. a királyi vegyes bíróságok törvénybe iktatásáról, a 16 tc. az ítélő birák számának a meghatározásáról a fellebbviteli bíróságokról - az 1871 évi 8 tc. birák mint a bírósági hivatalnokok felelősségéről, a 9 tc. a birák és bírósági hivatalnokok áthelyezéséről és nyugdíjazása körüli eljárás szabályozásáról, 12 tc. a pesti kir. tábla ítélőbiráinak szaporítása tárgyában, a 31 tc. az elsőfolyamodású bíróságok rendezéséről a 32 tc. az első folyamodású kir. törvénytörvényes és járásbíróságok életbeléptetéséről, a 33 tc. a kir. ügyészségről, az 51 tc. a bírósági végrehajtókról - a 64 tc. a pénzügyi bíróságok ideiglenes fenntartásáról Horvát-

Szlavonországban- a 67 tc. a felosztandó elsőfolyamodású kir. törvényszékekhez kinevezett bírának további alkalmaztatásáról, az 1874 évi 24 tc. a birói gyakorlati vizsgálatról, az 1875 évi 36 tc. az első fokú kir. bíróságok újabb szervezéséről, 1877 évi 5 tc. a 1870 évi 16 tc. és 1871 évi 12 tc. módosításáról. Az 1877 évi 22 tc a kisebb polgári peres ügyekben való eljárásról. A fentieknél sokkal fontossabb az 1881:59 tc a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868 évi 54 tc. módosítása tárgyában llo szakaszban, ughyogy a törvénykezési rendtartásnak csak egyes intézkedéseit módosította, s ezt nyomon követte az 1881 évi 60 tc a végrehajtási eljárásról, a legújabb idő-kig hatályban lévő rendelkezéseivel, és az 1881 évi 66 tc a törvények kihirdetéséről.

A képviselőház azonban már az 1881 évi 59 tc. megalkotása előtt utasította az igazságügyi kormányt, a kor kívánalmainak megfelelő, a

szóbeliség, közvetlenség és a nyilvánosság elvein alapuló törvénykezési rendtartás előkészítésére. Pauler Tivadar igazságügy miniszter megbízásából két tervezet is készült. Dr. Emmer Kornél és Dr. Plósz Sándor tervezete, a törvénykezés elavult kötött rendszere ezzel áttörtetett s még fokozottabb jelentőséggel bír. Szilágyi Dező igazságügy-miniszter alatt törvénybe iktatott 1893 évi 18 tc, amely a szóbeliség-közvetlenség elvét a somnás eljárásban és fellebbvitelben is érvényre juttatta s a kötött bizonyítási rendszer helyébe a bizonyítékok szabad rendszerének a mérlegelését hozta be.

" A polgári eljárásnak gyökeres átalakítása és a szóbeliség és közvetlenség elvéne való fektetése az indokolás szerint elsőrendű és közvetlen törvényhozási feladat, a megalkotás és életbe léptetés azonban aképp eszközleendő s a helyes igazságügyi politikának az esetben felel meg,

ha az átmenet az egyik rendszerből a másikba az igazságszolgáltatás menetét nem zavarja s ha a rendszer változásból erdő rázkódtatást nem kerülheti is el teljesen, de a lehető legkisebb mértekre szorítja. A cél kifejezetten a szóbeliség és közvetlenség elveinek az érvénybe juttatása és a bírószervezetben rendelkezésre álló munka erő kellő felhasználhatása. Az új sommás eljárás főbb elvei - ismételen hangsúlyozom az anyagi igazság érvényesülhetése okából a közvetlenség - a szóbeliség - a tárgyalás egysége - a bizonyítékok szabad mérlegelése és az esküvel való bizonyítás helyett a felek eskü alatti kihallgatása. Jogorvoslatiainak alapelve az egyszerű jogorvoslat - a fellebbezés szóbeli tárgyalással, a közvetlenség és szóbeliség minden követelményeivel együtt s a másodfokú fellebbezés helyett egy új jogorvoslatot - a pusztán jogkérdésre szorítkozó felülvizsgálatot hozza be, de meg előzi e törvényes rendelkezést.

az 1887 évi 29 tc. a telekkönyvi hatóságokhoz utalt ügyeknek egyes bírák által való elintézéséről, a 30 tc. a törvénykezési szünetidő újabb szabályzásáról, s az ezeknél sokkal fontosabb 1890 évi 25 tc a királyi ítélőtáblák szervezetéről, a 29 tc. a kir. törvényszékek és a kir. járásbíróóságok székhelyeinek és területeinek meghatározásáról, az 1893 évi 19 tc. a fizetési meghagyásokról, s a szóbeliséget nyomon követvén a fellebbezési bíróságok túlterheltsége- 1893 évi 32 tc. a kir. kuria és a kir. ítélő táblák ítélőbiráinak a szaporításáról, s az egész magyar életet átformáló az egyházak bíraskodási és házasságkötés jogát megszüntető 1894 évi 31 tc a házasságjogról s a házassági eljárásról.

A panasz még most sem múlt el, mire Dr Plósz Sándor újabb perrendtartási tervezetet dolgozott ki s 1902 január 29 én a képviselő házhoz is benyújtottak, politikai viszonyok miatt azonban

ban annak napirendjére sem került. Ugyanez a sorsa volt Günther Antal igazságügyminiszter által 1907 október 17-én benyújtott perrendtartási törvényjavaslatnak, amelynek lényeges ismérve volt a járásbírói hatáskör kiterjesztése - a felsőbírói tanácsok tagjainak leszállítása, a kuria felülvizsgálati érték határának felemelése, az elveszett okiratok megsemmisítése, a községi bíráskodás módosítása.

A fenti javaslatban írott eszméknak még élni kellett, a közszükséglet azonban erősen dörömbölt az igazságszolgáltatás kapuján, mire Dr Székely Ferenc a fenti javaslatot jelentéktelen változtatással ismét benyújtotta, s az most már elfogadtatván, mint az 1911 évi I tc. 1911 január 15-én az országos törvénytárban kihirdettetett. Mindenesetre írott előzményei voltak ennek az 1907 évi I tc a bírói és ügyész szervezet módosításáról, a 17 tc a 1893 évi 18

tc. módosításáról, az 1908 évi 60 tc. a m.kir. közigazgatási bíróság hatáskörének kiterjesztéséről. s a 61 tc. a hatásköri bíróságról.

A Plósz féle javaslatot annak képviselőházi vitájában mindenki örömmel üdvözli, " Régen várjuk már - mondja Günther Antal előadó- hogy hazánkban is megszületik a jogszolgáltatásnak az a rendszere, amely teljesen a szóbeliség nyilvánosság és a közvetlenség alapelvein épül fel és amely alkotmányunknak mindaddig fájdalmasan nélkülözött korolláriuma, ennél a javaslatnál elveiben szerkezetében és indokolásában kiválóbb mű alig került a magyar parlament elé mondhatni az utolsó órában, mert nálunk elrettentő a perek száma, óriási a munka teher és a bírói működés a vázolt törvényes intézkedések dacára nem más mint a bírói munkának a kizsarolása ellenében a mult század biráskodásával szemben. Nem árt ha valósággal új reneszánszként ünnepekké

-45-

felszólalók közül egyeseket e sorok között megeleve-
nitünk. Szivák Imre a hazai jogélet vívmányaként
emliti, kiemeli a percaesura keresztülvitelét,
Holló Lajos szintén korszakalkotó munkának ismer-
rá el, bár szerint a bírósági szervezetet úgy
kellene átalakítani, hogy minden ügyet kivétel nél-
kül az elsőbírósághoz kellene utasítani, ugyanigy
Simonyi Semadám Sándor. A társas bíróságoknak u-
többi soha sem adna ténykérdést, csak jog kérdés-
re tartaná fenn a szabad mérlegelés szerinte tul-
ságba vitetett, mert a szóbeli előadás elkerüli a
a figyelmet, ítélethozatalig az első bíró is elfe-
lejtí, ezért szükséges, hogy a felek minden tény
előadása és bizonyítéka jegyzőkönyvbe vétessék
s afelsőbíróság részére fixiroztassák. Plósz el-
ismer, hogy a kisember 10 forintja éppen olyan
védelemre tarthat igényt, mint a vagyonos ember
100.000 forintja, de minden ügyet mégsem lehet
az elsőfoku bírósághoz utasítani. Ballagi Géza

szerint a jogi vizsgálati és tanulmányi rendszer átalakítása egyenesen előfeltétele a perjogi reform sikerének,erre nevelni kell a jogászokat, gyakorlati ismeretekre van szüksége,hogy beilleszkedjék az eljárás keretébe,ami tudást-találékonyt és főként előadási képességet feltételez,szükségesnek mondja tehát a jogi oktatás decentralizációját, mert 4000 hallgatóval nem lehet intezíven foglalkozni, kötelező colloquiumokra van szükség s a törvény végrehajtását nem lehet avatatlan azaz olyan kezekre bízni akik nem állnak hivatásuk magaslatán. Mandel Pál is beismeri,hogy a birói vizsgák nem mutatnak kecsegtető eredményt, a nevelés nagyon egyoldalú, kalkulásokra dolgoznak, bírójelöltek vannak akik telexkönyvet még sohasem láttak. Fabényi Teofil szerint is a bírák helyzete, elfoglaltsága,neveltetése nem olyan hogy minden pert egyes bíróra lehetne bízni. Bizony Ákos szerint pedig a tár-

sas bíróságban 3 embernek elfoglalása, a sok ülésés-bólintó Ádám alkalmazása csak időpazarlással és nagy költséggel jár. Az egyes tárgyalás egységes eredményeként végezetül mégis az volt leszűrhető, hogy a törvényhozásnak s elsősorban magának az azzal foglalkozó nagy jogász közönségnek kizárólagos és halasztást nem tűrő kívánsága az, hogy az írásbeli per elejtésével az eljárásban a szóbeliség és közvetlenség hozassék be, az 1911 I tc. alapelve a Plósz féle javaslat indokolása szerint a rendelkezési és tárgyalási eljárási bizonyítékok szabad mérlegelése- a szóbeliség és közvetlenség- az eljárás kettéosztása perfelvételre és érdemleges tárgyalásra- a mulasztásnak és orvoálásának szabályozása .

A Pp. életbelépésének idejéről és azátmeneti intézkedésekről az 1912 évi 54 tc. rendelkezik, miután azonban 1914 szeptember 1-én életlépése nagyon nagy nehézségekbe ütközött volna, a 1914 évi 34 tc. azt 1915 január 1-re halasztot

ta s közben életbelépett az 1912 évi 7 tc. egyes igazságszervezeti és eljárási szabályok módosításáról, az 1913 évi 52 tc. az egységes bírói és ügyvédi vizsgáról. Az 1912 VII tc. 6 §-a szerint ugyanis az igazságügyminiszter az első foku bíróságnál alkalmazott olyan jegyzőt, aki a gyakorlati bírói vizsgálatot vagy az ügyvédi vizsgálatot felruházhat azzal a működési körrel, hogy nem peres ügyben ideértve a fizetési meghagyást a végrehajtási ügyeket és a telekkönyvi ügyeket is bírói határozatot hozzon, bírói cselekményeket mint önálló működési körrel felruházott jegyző önállóan végezzen.

Az 1912 évi VII tc 7§- a szerint pedig az igazságügyminiszter általános rendelkezéssel a bírósági irodák önálló hatáskörébe utalnak olyan intézkedéseket, amelyek bírói döntést nem tartalmaznak. Mindez az 1911 évi I tc-vel együtt a bíróság terhének könnyítését célozza.

A perrendtartás fellebbviteli rendszeréhez pedig az igazságügyminiszteri indokolás a következőket füzi. Az írásbeli per anyaga a per iratokban van, úgyhogy ami a per iratokban van az változatlanul kerül az alsóbirótól a felsőbíró-
sághoz. A teljes írásbeliség ideje mégis elmúlt s azt a kimerítő tárgyalási jegyzőkönyv volna hivatva pótolni, a felek előadásait azonban teljesen hiven visszaadni mégsem lehetvén- ha nem akarjuk, hogy a jól informált elsőbíró-
ság eljárását és ítéletét a rosszabbul informált felső-
bíró vizsgálja felül- az egész eljárás ismétlen-
dő volna, ami óriási terhet jelentene úgy az ál-
lamra mint a felekre s igen sok fellebbezési
bíróra volna szükség. A Pp mindezt elérhetőnek tartja avval, hogy magában átvette az 1893 évi
18 tc. a sommás eljárás fellebbviteli rendszerét,
azt azonban tovább korlátozta az értékre tekin-
tettel - az előzetes végrehajthatósággal, s az

alaptatalanul fellebbezőknek költségben való marasztalásával, s a fellebbviteli eljárás egyéb egyszerűsítésével.

A perrendtartás ismer átszármaztató devolutiv hatályu ugy nevezett fellebbviteli és át nem származtató hatályu perorvoslatokat. Az előbbieknék a perorvoslati jog megállapítása és kielégítése egy magasabb rendü bíróság által, az utóbbiaknál azonban ugyanazon bíróság által történik, amelynél a jognak meg nem felelő állapot létesült, e szerint átszármaztató hatályu fellebbviteli perorvoslatok a fellebbezés, a felülvizsgálat, a felfolyamodás- és előterjesztés, át nem származtató perorvoslatok pedig a határozat kijavítása, kiigazítása és kiegészítése iránti kérelem- az ellentmondás- az igazolás- a perújítás és szabálytalanság miatti felszólalás.

A fellebbvitelnék alakai előfeltétele a megengedhetőség, anyagi feltétele pedig az alapos

ság. Megengedhetőség előfeltétele, fellebbvitelre alkalmasnak azaz olyan határozat amely a törvény szerinti fellebbezhető. További feltétel fellebbezésre jogosult személy megfelelő alap és törvényes határidő akadály a fellebbvitelről történt lemondás a fellebbezés visszavonása, ez nem előfeltétel, mert az ítélet helybenhagyását eredményezi. A fellebbezés anyagi feltételek pedig a sérelem, e nélkül a fellebbvitel tárgytalanná válna, ezért a pernyertes felperes sérelme nem lehet nem élni fellebbezéssel. A fellebbezési jogvita nem annak a tisztázása, hogy eljáró bíró tévedett-e vagy nem, hanem az hogy a perbe vitt jogfennáll-e a fellebbezési eljárásban az előző eljárásokkal szemben a novumok felhozását megengedi, ami azért indokolt, mert az ezzel ellentéző rendelkezés a feleket perujításra kényszeríti a perujítással a bíróságok elfoglaltságát szabóítja a végeredményében jogbizonytalan-

ságra vezet.

Az 1911 évi I tc. a most elmondottak szerint a másodfoku perorvoslatot a novumok megengedésével az előző eljárásokkal szemben kiszélesíti a harmadfoku perorvoslatot a felülvizsgálatot megszorítja, mert a ténykérdés kétszeri tárgyalása általában elegendőnek tekinthető s a harmad-szori szóbeli tárgyalás aránytalan nagy költséggel járna. Az 1911 :I tc. szerinti felülvizsgálati bíróság nem szorítkozik minden esetben a fellebbezett ítélet megsemmisítésére illetve feloldására, hanem ha a fellebbezési bíróság ítéletében megállapított tényállás ítélethozatalra alkalmas érdemben határoz, feloldás esetén pedig a fellebbezési bíróság köteles volt alkalmazkodni a felülvizsgálati bíróság ítéletében elfoglalt állásponthez, mert Pp szerint a bizonyítás mérlegelése harmadfokban ki van zárva. A fellebbezési bíróság és a felülvizsgálati bíróság eljárása kö-

zött óriási különbég van, a fellebbezési bíróság ugyanígy a bizonyítás ismétlése nélkül is mérlegelheti az elsőbíróóság előtt felvett bizonyítás eredményét s ha nem látja elegendőnek a bizonyítást ismételteti kiegészítheti, a felülvizsgálati bíróság azonban nem jut abba a helyzetbe, hogy ő maga vegye fel a bizonyítékot. Pp nem kívánta meg azt sem, hogy a fél a felülvizsgálat alapját képező jogsérelmet illetőleg a megsértett jogszabályt forma szerint megjelölje, elég ha tartalmából ki-vehető, az abban fel nem hozott panasz a tárgyaláson már nem pótolható s indoklás nélkül tehát be nem adható s megjelölendő az is, hogy az iratellenesség miből áll a megállapított tényállás az iratoknak melyik és minő tartamával áll ellentétben s a Pp -ből kimaradván a szabály, hogy felülvizsgálatnak csak jogszabály sértés címén van helye s azt határozván meg, hogy mit nem szabad felülvizsgálni, ami nincsen kizárva az felülvizsgálható.

A Pp. eltérőleg az újabb szóbeli perrendtartásoktól a perujítást tág körben engedi meg s nem korlátozza azt sem egyes bizonyítási eszközökre, sem az alapperben nem használhatott bizonyítékokra, hanem helyet ad a perujításnak az alapperben nem használte minden bizonyíték alapján, s formája visszautasítás az alapperbeli ítélet érintetlen hagyásával vagy helyt adó az alapperbeli határozat hatályonkívül helyezésével esetleg újabb tárgyalás rendelésével vagy eljáró bíróság a perujításnak alakilag helyt ad, érdemben azonban elutasítja.

Az 1911 I tc-nél méreteiben kisebb, de éppen olyan fontos a most említett polgári eljárás és igazságügyi szervezet módosítása tárgyában hozott 1925 évi 8 tc. amely hatvan szakaszban törvénybe foglalja az addig rendeletileg életbe léptetett szervezeti és eljárási szabályokat, örömmel üdvözölvén az igazságügyi bizottság, mert

a polgári eljárást és az igazságügyi tevézetet egyes részleteiben egyszerűsíti anélkül, hogy az elméletileg kiváló s. gyakorlatban is kitűnően bevált polgári perrendtartásnak alapelveit módosítaná s a háboru esetére szóló kivételes hatalom alapján kibocsátott egyes rendeleteknek helyesnek bizonyult szabályait törvénybe foglalva e kivételes rendeletek nagyobb számának hatályon kívül helyezését teszik lehetővé. A fenti novella mondja ki, hogy a kir. járásbiróság, valamint elsőfokon a kir. törvényszék polgári peres ügyekben mint egyesbiróság jár el s hogy a kir. törvényszék mint fellebbezési bíróság, továbbá a kir. ítélőtábla és a kir. kuria tanácsban határoznak. A kir. törvényszéknek mint fellebbezési bíróságnak és a kir. ítélőtáblának tanácsa az elnökön kívül 2 bíróból, a kir. kuriának tanácsa pedig az elnökön kívül 4 bíróból áll s hogy a kir. törvényszéknél az egyesbíró a törvényszéki eljárás szabályai sze

rint jár el és végzi mindazokat a tenni valókat, amelyeket a Pp. a tanácsnak - a tanács elnökének vagy tagjainak hatáskörébe utal.

A fenti törvényt életbe léptette a 25700/1925 I. M. számú rendelet és az új értékhatárokat a 25800/1925 - 6400/1925 I. M. számú stb. rendeletek, mivel rendelettel az értékhatárok a viszonyok változásához képest könnyebben változtathatók.

A 49000/1930 I. M. számú rendelet alapján a polgári peres eljárásban jelenleg hatályban lévő értékhatárok a következők:

221§. 1p és 5§ ut. bek. járásbirósági hatáskör	3000 P
245§ ut. bek. fellebbezés részletügylet követelés	1000 "
224§ 2 bek. kötelező ügyvédi képviselő	1000 "
176§ Hírdetményi kézb. esetén hird. közzé té.	1000 "
476§ 2 és 3 bek fellebbezés korlátozása	2000 "
513§ 2 bek. felebbezés elint. nyilv. előad.	2000 P
521§ Felülvizsg. korlátozása táblai ítélet	5000 "
525§ 2 bekezd. felülvizsg. bíróság meghatá.	5000 "

521§ felülvizsg. korlátozása törvényszék íté- lete tekintetében	2000P
545§ 1 bek. felülvizsgálat elintézése nyilván- nos előadásón	4000P
691§ 1 bek. fellebbezés korlátozása házassá- gi perben érvényesített vagyonjo gi keresetnél	1000P
691§ 2 bek. felülvizsgálat korlátozása há- zassági perben érvényesített ke- resetnél	5000P
415§ 4 . előzetes végrehajthatóság	300"
509§ előzetes végrehajthatóság 2 egybehangzó- ítéletnél	5000P
758§ községi bírósági hatáskör	100"
Te. 49§ fizetési meghagyás	400"

Az 1925 évi 8 tc. hatályba lépte a várt eredmény-
nyel nem járt, az igazságszolgáltatás munkaterhe-
mondja az 1930 évi 34 tc. indokolása- egyre ro-
hamosan növekszik, mivel szemben az igazságügyi
személyzet létszámát emelni nem lehet, sőt a pénz-
ügyi és gazdasági viszonyok következtében foko-
zatosan csökkenteni vagyunk kénytelenek, ezért

kellett gondoskodni arról, hogy a bíróságok eljárásának módosításával a fokozott munkaterhek csökkentett számú személyet is képes legyen ellátni. A most említett okból a háború kitörése óta több rendbeli intézkedés történt részben törvényhozási, részben rendeleti úton, így az ítélőtábla fellebbezési tanácsa tagjai számának 5-ről 3-ra való leszállítása, a törvényszéki egyesbiráskodás meghonosítása, a perbeli értékhatárok folytonos emelése, a szóbeliség és közvetlenség elvének lazítása, a törvényszéki eljárásban a jegyzőkönyvvezető kötelező alkalmazásának megszüntetése stb. stb. mindazért, hogy a bíróságok egyre növekvő munkáját a csökkentett számú személyet is elvégezhesse.

Tanulmányom keretén kívül esik, de az 1930. évi 34 tc. bizonyos egyszerűsítéseket a bünvádi eljárásba is tevén- nem hagyhatom említés nélkül, hogy attól az időtől fogva, mitől kezdve bírósá-

gánk Csemegi Károly által készített büntető perrend-
tartási törvénytervezetet- a sárga könyvet hasz-
nálták zsinórmértékül- a magyar törvényhozás e-
gész csomó büntető jogi rendelkezést hozott, így
az 1896 évi 33 tc-t a bűnvádi perrendtartásról,
az 1897 évi 33 tc-t az esküdtbiróságokról, s
az 1897 évi 34 tc-t- amely 1900 január 1-én kezd
dődő hatállyal mindeniket életbe léptette- így to-
vábbá az 1913 évi 7 tc-t a fiatalokkoruak bírósá-
gáról, az 1913 évi 21 tc-t a közveszélyes munka-
kerülőkről, az 1913:53 tc-t az egységes ügyvédi
és birói vizsgáról, az 1914 évi 13 tc-t az esküdt
birósági eljárás módosításáról, az 1914:14 tc-t
a sajtóról, az 1914-évi 41 tc-t a becsületvédel-
méről, majd az 1928 évi 10 tc-t a II büntető no-
vellát - az állam terhének csökkentésére a bün-
tető eljárásban is igen lényeges egyszerűsítések
eszközöltettek, aminek tulajdonítható, hogy ugy a
polgári, mint a büntető igazságügyi hatóságok a

rendkívüli munkateherrel megküzdöttek. A büntető eljárás egyszerűsítése, hogy a kir. ügyészségnek bizonyos esetekben megengedi a vádemelés mellőzését, a sajtó helyreigazítási panaszt kötelező ügyvédi képviselőhöz köti, a kir. törvényszékek mint egyes bíróságoknak a hatáskörét kiterjeszti, a kifogásokat mellőzi, tettenkapás esetén közvetlen tárgyalást enged, kisebb ügyekben büntető parancs kibocsátását hagyja meg.

Polgári peres eljárásbeli egyszerűsítések, hogy a törvényszéki eljárásban figyelmeztetnek a felek arra, hogy a perfelvételi határnapon esetleg az érdemleges tárgyalás megtartásának is helye lesz. A T.e. 11 §-a a Pp. 146 §-át azzal egészíti ki, hogyha a felek a rendes törvénytárgyalás végett megjelennek a törvényszék hatáskörébe tartozó s nem illetékes bíróság előttti ügyet is elintézhethetnek járásbíróságnál. A T.e. 12 §-a Pp 184 §-át azzal egészíti ki, hogy a nem

illetékes bírósághoz beadott keresetet eljáró bíróság maga is átteheti az illetékes bírósághoz, új kereset beadása ezzel tárgytalanná válik. A T.e. 16§-a pedig a Pp 39 §-át azzal egészíti ki, hogyha a tanúk vagy a szakértők megjelennek, ezeknek a kihallgatása előtt a tárgyalás el nem halasztható. A T.e. 21 §-a pedig a Pp 384 §-át egészíti ki azzal, hogy az előleges bizonyítást eljáró bíróság a közjegyzőre bízhatja.

A fellebbvitelnél pedig a T.e. az eddigi szabályoknak csaknem teljes megváltoztatásával egyszerűsíti, így a perérték helyett behozza a fellebbezési illetve a felülvizsgálati érték jogi fogalmát, a fellebbezési eljárást csaknem teljesen írásbelivé teszi, az értékhatárt fel emeli, amelynek hiányában a perorvoslatot kizárja úgy a járásbírói mint a törvényszéki eljárásban. A fellebbvitelnél a vonatkozó egyszerűsítések közelebbről a következők:

A T.e. 24 §-a a Pp 476 §-a helyett a fellebbezést a pertárgyának értékétől függetlenül korlátozza, ahelyett a fellebbezés tárgyának értékét teszi, s kimondja azt is, hogy ez a korlátozás nem terjed ki az elsőbíróságnak olyan perekben hozott ítéletekre, amelyek a törvény értelmében tekintet nélkül az értékre kivannak véve a községi bíróság hatásköre alól, ilyen per kevés lévén a fellebbviteli bíróságnak különösebb terhet nem jelent, viszont nagy értékű perben elegendő értékű tárgyi sérelem orvoslásának kizárása senkire sem sérelmes. Pp.481 §-a szerint az írásbeli fellebbezésben előkelett adni mindazt, amit a szóbeli tárgyaláson elő akart adni, de ha elő nem adta pótolhatta, legfellebb költségben marasztaltatott. A T. e. 25 §-a szerint azonban az iratokhoz vannak kötve s az iratban elő nem adott új ténykörülmények-bizonyítékok- kérelmek a szóbeli tárgyaláson többé nem pótolható, ezért indokolt,

Ha a szóbeli tárgyalás...

hogy a fellebbezést ügyvédi ellenjegyzéssel kell el-
látni, ha ugyanis a fellebbezés rosszul van szer-
kesztve annak a hibáit az ügyvéd már nem pótol-
hatja.

A T.e. 26 §-a P.p. 482 §§ ával szemben ki-
mondja, hogy a fél a fellebbezést csak akkor mond-
hatja, jegyzőkönyvbe, hogyha az ügyben az ügyvédi-
képviselőt nem kötelező, s a T.e. 27 §-a szerint
a P.p. 483 §-ával szemben a fellebbezést, ha arra
ok van az első bíróság utasítja vissza s nem a
fellebbezési bíróság. A T.e. 28 §-a szerint a P.p.
489 §-ával szemben mivel a fellebbezés az irat-
okban foglaltakra szorítkozhatik előkészítő
irat helyett válaszirat adását engedi, a fellebbe-
zési kérelem elmulasztása miatti kérelem felett
pedig maga a fellebbezési bíróság határoz. A T.e.
29 §-a szerint a P.p. 493 §-ával szemben a felek el-
maradása nem gátolja a fellebbezés elintézését a
tárgyalásról maradó felet elmaradásáért hát-
rány nem éri, a fellebbezési kérelem és ellen-

kérelem a felek távollétében azonban felolvasandó.A

T.e.31 §-a szerint a Pp. 495 §-ával szemben a fellebbezési kérelem és ellenkérelem bizonyos kivételektől eltekintve nem változtatható meg,ilyen kivételek olyan esetekre vonatkoznak mikor a megváltoztatási tilalom felesleges formálításokra és a per elszaporodására vezetne. A T.e. 32 §-a szerint novumok a fellebbezési tárgyaláson csak kivételesen illetve csak akkor hozhatók fel ha a fél valószínűvé teszi,hogy azokat iratában hibáján kívül nem érvényesítette és e miatt a tárgyalás elhalasztása nem szükséges. A T.e.34 §-a szerint a Pp. 510 §-ával szemben feleknek a fellebbezési tárgyaláson nem kell megjelenni,a per szüneteltetése azonban csak kellő időben kérhető,s a bíróság egyszer engedélyezheti,minek a célja a per elhuzásának megakadályozásának. A T.e. 35 §-a szerint a Pp 513 §-ával szemben nyilvános előadás esetén is a fellebbezési érték az irányadó s a T.e. 46 §-a szerint jegyzőkönyv felvétele rendszerint

nem szükséges, a most említett rendelkezések a fellebbezési eljárást csaknem egészen írásbelivé teszik.

A T.e. 37§-a szerint felülvizsgálat esetén is a felülvizsgálati érték az irányadó, nem a pertárgyának az értéke, a felülvizsgálati bíróságok szintén a felülvizsgálati érték szerint igazodnak s a felülvizsgálati kérelmeket indokolt esetben maga a fellebbezési bíróság utasítja vissza. A T.e. 40§-a szerint a Pp 534 §-ával szemben a felülvizsgálati bíróság kiegészítheti a fellebbezési bíróság tényállását, ha a fellebbezési bíróság ítélete ténymegállapítást nem tartalmaz a bizonyítékok mérlegelésével vagy a feleknek teljesen egybehangzó vallomása alapján. A T.e 41 §-a szerint a Pp. 538 §-ával szemben a felülvizsgálati eljárás nem szüneteltethető s a T.e. 43 §-a szerint a Pp 543 §-ával szemben a Kuria utasítása nem terjedhet ki arra, hogy a fellebbezési bíróság a bizonyítást miképpen mérlegelje s a T.e.

44 §- a szerint a Pp 545 §8ával szemben a nyilvános előadás~~xx~~ tartása tárgyában szintén a felülvizsgálati érték az irányadó.

A fellebbezési eljárásban új bizonyítékok renszerint felhozhatók nem lévén a T.e. 46 §-a a Pp 563 §-a 12 pontjának kiegészítéséül megengedi a perujtást a fellebbezési bíróság által a T.e. 32 §8 a értelmében mellőzött tények vagy bizonyítékok miatt is. Hasonlóan a törvénykezés egyszerűsítését célozza a T.e.49 §-a, mely Pp. 588 §-ának kiegészítéséül rendeli, hogy a 400 P-t meg nem haladó készpézkövetelés fizetési meghagyás útján érvényesíttessék, végrehajtást elrendelő végzés helyett behozza a végrehajtható kiadmányokat s egyéb végrehajtási s telekkönyvi egyszerűsítéseket is tesz. A 25 P-t meg nem haladó követelések tekintetében ingókra a végrehajtást a községi előjáróság fogatosítja közadók módjára s a 25-P-t meg nem haladó követelés ingatlanra beke-

belezni nem lehet sa a törölt vagy meghaladott tétel-
lek, miatt nehezen áttekinthető betétek újra-
szerkesztendők stb.stb.

A fenti részletezésből lerögzíthető
hogy az 1930 évi 34 tc a törvénykezés egyszerű-
sítésében igen messze s talán messzebb ment amin
lehetett volna, ez a magyarázata annak, hogy az
igazságügyminisztériumban értesülésünk szerint
elkészült a legújabb perrendi novella terveze-
te, hallomásunk szerint a novella 22o §-ból áll,
hatályonkívül helyezi Pp.- Ppé. s az 1930 évi
34 tc-t mint az ennek végrehajtása tárgyában ki-
adott rendeletet, úgy hogy csak 3 perjogi törvény
maradna érvényben. A perrendi novella a társas
bíráskodást visszaállítja az egész vonalon, le-
száítja az érték határokat, kiterjeszti a revi-
ziót per saltum intézményét, amely szerint a pe-
res félnek jogában áll a másik fél beleegyezése
nélkül a középső fok átugrásával egyenesen a leg

felsőbb forumhoz intézni a jogorvoálatot. A bíróság 3-as tanácsban dönt a szegényjogoh való perlés megengedhetősógének kérdésében és az összes körülmények figyelembevételével engedélyez teljes- fél- negyed- vagy 10 % -os illetékmentességet, a törvénykezési illetéknek egyes birói eljárásokban általányban való lerovásáról szóló törvényjavaslat pedig már a Ház asztalán van, elfogadása csak napok kérdése.

Mindez élő bizonytsága annak, hogy minden intézmény és alkotás magán viseli korának bélyegét. Bécsnek- a Kamarillának már pusztán a neve is sokszor elég volt az egyébként helyes reformok visszautasítására, mert a nemzet alkotmányát féltette s a történetek szerint nem hiába féltette. A nemzet és az udvar harva állandó bizonytalanságot teremtett, ma már ez a bizonytalanság megszűnt, a mai kor birói szervezetére viszont a Ma nyomorusága nyomja reá bélyegét, az igazság szol-

gáztatás a magyar állam költségvetésének évről évre mostohább gyermeke, A jogi pálya minden vonalán nagyon nehéz az elhelyezkedés s kitalálták amit régen senki nem ismert - hogy a végzettség még nem jog cím a megélhetésre. A bíráskodás fennen hirdetett alapelve a szóbeliség az előkészítő s egyéb iratoknak a járásbiróságnál is mind jobban - jobban tért hódító szaporodásával visszatér az írásbeliséghez s a törvénykezés sokak által szorgalmazott egyesbíráskodása helyébe mindtöbben és többen vissza sóhajtják a társasbíráskodást s hogy nem hiába-mutatja a készülő perrendi novella. A bírósági szervezet ágai is nagyon széttagozódtak, a csonka ország az óriási terhet nem bírja s a nyomorúság fokozódásával a meszterkelt ügyek szaporodnak, a bíró belefárad a terhes munkába, a színvonal csökken, a téves illetve sérelmes ítéletek elijjesztő számát a perujtásoknak soha nem tapasztalt száma igazolja. A hamis eskü és a hamis tanuvallomás mindennapi do-

log, a máramarosi gyakorlat megszegyeníti még a régi ítélőmesterek eljárását is s végeredményében bizonyítéka annak, hogy az igazságszolgáltatási reform még mindig forrásban van, befejezettnek ma sem tekinthető s még nagyon sok és erős munka vár azokra, akik az állam mint az egyes érdekében a legmegfelelőbbben szeretnének elintézni minden vitát. Werbőczyvel együtt gyönyörködnünk kell mindnyájunknak Cyprianusnak következő mondásában: "Iustitia regis pax est populorum, tutamen patriæ, munimentum plebis, protectio gentis, cura languorum, gaudium hominum, temperies aeris, serenitas maris, terrae fecunditas, solacium pauperum, hereditas filiorum et sibimet ipsis spes futurae beatitudinis."
